

TÜRK TARİH KURUMU'NUN VIII. KONGRESİ *

B. CVETKOVA Dz. HAKOV

Türkçeye Çeviren: AYŞE ÇAKMAKLI

Türk Tarih Kurumu'nun VIII. Kongresi 11-15 Ekim 1976 tarihleri arasında Ankara'da yapıldı. Bu çalışmalara aralarında 300 yabancı uzman türkoloğun da bulunduğu 900 delegeden fazla şahıs katıldı. Bulgaristan'ı Sofya Üniversitesi'nden Bistra Cvetkova ile Bulgar Bilim Akademisi nezdinde Balkan incelemeleri bölümü araştırmacı yetkililerinden Stefan Velikov ve Dzengis Hakov temsil ettiler.

Kongre, Türkiye Cumhurbaşkanı Sayın F. Korutürk'ün himayelerinde düzenlendi. Korutürk, açılış oturumundaki demecinde: "Türk tarihinin yanlış bilgilerden arınmasının gerekliliğine" dikkati çekti. Türk Tarih Kurumu Başkanı, Prof. Enver Ziya Karal raporunda, tarih biliminin önemine ve tarihçilerin sorumluluğuna değindikten sonra, Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu olan Atatürk'ün "Tarih bir hayal mahsulü değildir" sözlerini anımsattı.

Kongrenin çalışmaları beş bölüm halinde sürdürüldü: 1. Eski Anadolu ve Yakın Doğu; 2. Türklerin Orta Asya ve Ortaçağ Tarihleri ve Türkiye Tarihi; 3. Osmanlı Tarihi; 4. Birinci Meşrutiyet rejimi; 5. Türkiye Cumhuriyeti Tarihi ve Türk Devrimi.

Türk uzmanlar bütün bölümlerin çalışmalarında etkinlikle yer aldılar, özellikle kendi aralarında ilmi tartışmalara neden olan temel raporlar sundular. Batı ülkeleri uzmanları Eski, Ortaçağ ve Osmanlı tarihleri bölümleri çalışmalarına katılırlarken, sosyalist ülkelerin uzmanları da Osmanlı, Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi tarihlerinin çalışmalarına katıldılar.

Türk ve yabancı uzmanlar özellikle Osmanlı Tarihi bölümünün çalışmalarında yer aldılar. Sunulan raporlarda ortaya atılan sorunlar değişti. Bu bölümde Osmanlı Tarihi ve tarihî belge örneklerinin analizi üzerine hazırlanmış, yeni veya faydalanılmamış Türk ve Avrupa kaynaklarına ait raporlar çoğunlukta idi. Bu raporlarda; bazı imparatorluk kurumları; illerin statü ve rolleri, ticari faaliyeti, bazı halk kategorilerinin durumu ve yeri; çeşitli il ve eyaletlerin ekonomik gelişimlerine ait görünüm; XV-XVIII yüzyıllarda militanların faaliyetleri; feodal kütüklere dayanan ayrıntılı nüfusbilimsel gözlemler ve incelemeler; yapımsal anıtlar; sanat meslekleri; kısmen yepyeni bir ışıkla, kısmen de belgesel kaynaklar gereğince aydınlatıldılar.

Türk Tarihçileri, diğer ülkelerin tarihçileri gibi, Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomik tarihinin sorunlarına sürekli bir dikkat gösterdiler. Bu hal aynı zamanda,

* Etudes Balkaniques No. 1 1977, Sofya [Bulgar Bilimler Akademisi yayınından]

İmparatorluğun Avrupa'daki eyaletlerinde olduğu kadar, birçok Asya ve Afrika eyaletlerindeki Osmanlı yönetiminin karakteri ve gelişimi konusunun yüksek seviyesinde de bilimsel bir şekilde ispatlandı. Bu eyaletlerde kurulmuş olan düzene, ekonomik ve siyasal hayatta mevcut olan ananelere Osmanlı yetkililerinin az çok uyumuna, bunların Osmanlı İmparatorluğu'nca yeni ele geçirilmiş bölgelerdeki otonomi elemanlarına ve yürürlükte bulunan şekillerine uyumlarına, bu sorunlar çerçevesinde daima genişleyen bir yer ayrılmıştı. Osmanlı İmparatorluğu'nun vergi sistemi de aynı zamanda incelenmiştir.

Bu bölümde, Bulgarların Osmanlı incelemeleri iki raporla Prof. Dr. Bistra Cvetkova ile temsil edildi. Bu raporlardan birincisi, illerde ve limanlarda (XV-XVI yüzyıllar) ekonomik faaliyetin yönetimi ve düzenlenmesiyle ilgiliydi. Orada, ekonomik faaliyetin organizasyonu ve düzenlenmesi kadar vergiler ve gümrük resimleri sistemi de incelenmiştir. Aynı zamanda, bu sistemin tümünün yüce iktidarın belli başlı amaçlarına ve ekonomik siyasanın yönelimine hizmet ettiği açıkça ortaya konuldu ki onlar da şuydu; devlete ve eyaletleri yöneten sınıfların temsilcilerine ayrılan, gelişmiş mesleklerden ve Güney - Doğu Avrupa'sının ticaretinden elde edilen önemli gelirlerin artırılması ve devamlılığının sağlanması; bir gelir kaynağı olarak ticaretin ve zanaatın güçlendirilmesi, aynı zamanda illere besin ve diğer zorunlu maddelerin sağlanması. Osmanlı feodal sisteminde XVI. yüzyıldan sonra meydana gelen değişikliklerde bu sistemin önemi bir faktör olarak gösterilmiştir.

Madam Cvetkova ikinci raporunda XVIII yüzyılın 70 inci senelerindeki Elhac Ali Paşa'nın politiko - didaktik kitabı üzerinde yapmış olduğu araştırmaları bu bilimsel oturuma bildirmiştir. Bu araştırmalarda Elhac Ali Paşa'nın bellibaşlı düşünce ve tavsiyelerinin Abdülhamit ve muhtemelen III. Selim'in reformatör faaliyetlerinde onlara ilham verdiği bilhassa saptanmıştır.

Prof. Dr. Bistra'nın her iki raporu da Türk ve yabancı uzmanlarca pek çok takdir edildi. Toplantının bir oturumunun başkanlığı, Bulgar tarih biliminin gerçekleştirdiklerine ve onun temsilcilerine bir saygı işareti olarak, kendisine verildi.

Prof. Enver Ziya Karal, Afet İnan, Hikmet Bayur, Reşat Kaynar ve diğer seçkin Türk tarihçileri, raporları ve girişimleriyle Türkiye Cumhuriyeti Tarihi ve Türk Devrimi Tarihi bölümlerinin çalışmalarına çok etkin bir şekilde katıldılar. Bu bölüme sunulan ve yakın bir geçmişte ele geçen belgelere dayanan, bellibaşlı raporlar Atatürk Devrimi'nin değişik yönlerinin, Kemal Atatürk'ün kişiliğinin ve eserinin, sonradan yapılan incelemelerine hasredilmişti. Bunlardan R. Kaynar'ın "Kemalizmin ekonomik ve sosyal görünümü", Cihat Akçakayalıoğlu'nun "Tarihi ve gerçek realite yönlerinden Kemalist Devrim", Afet İnan'ın "Anadolu kadınlarının vatanın korunması amacıyla örgütlenmeleri hakkında", Bilâl Şimşir'in "Atatürk ve bloksuz ülkeler", İbrahim Karal'ın "Batı ülkeleri bakımından Türk - Rus ilişkileri ve Doğu sorunu. 1917-1923" raporları en çok ilgi uyandıranlardan olup hararetle tartışmalara neden oldu.

"Kemalizm bir doktrin midir, değil midir" konusu ilgi uyandıran görüş alışverişlerine neden oldu. En sonunda herkes E. Z. Karal'ın şu düşüncesinde birleşti: Kemalizm aslında bir doktrini simgelemektedir; Kemalist de, Kemal'in zihniyetiyle onun eserinin yayılması için savaş veren kişidir. Asya ve Afrika'daki ulusal

kurtuluş eylemleri üzerinde Kemalist Devrim'in yansıması ve etkisi konusunda yeni belgeler sunuldu. Sayın Şimşir'in düşüncesine göre "bloksuz dünya" yı Atatürk bulmuş ve onu tarih sahnesinin önünde gerçekleştirmiştir, dolayısıyla tarihsel bir görüş açısından kendisini bloksuz dünyanın kılavuzu olarak kabul etmek gerekmektedir.

Türk kadınlarının Kemalist Devrim'e katılmalarının yeni görünümleri ortaya kondu. Bölümün bir oturumunda, devrimin korunması için Anadolu'daki ilk kadın organizasyonunun başkanı kısa bir konuşma yaptı. N. İbrahim Karal, yeni belgelere dayanarak, vaktiyle İstanbul'un genç Sovyet Devleti'ne karşı müttefik müdahalesinin bir ortakgüdümlü merkezi haline geldiğini ve sultanın ordusuna ait silâhların bir kısmının beyaz rus muhafızlara verildiğini açıkladı.

Yedi seçkin Sovyet uzmanı, başta Prof. Dr. A. M. Samsutdinov olduğu halde, bu bölümün çalışmalarında yer aldılar. Kemalist Devrim'e, Sovyetler Birliği'nde Kemal Atatürk'ün eserinin incelenmesine ve Türk Sovyet ilişkilerine hasredilen raporları, Sovyet türkolojisinin gerçekleştirdiklerini çok takdirle karşılayan Türk uzmanlarınca büyük ilgi gördü.

"Türkiye Cumhuriyeti Tarihi ve Türk Devrimi Tarihi" bölümünün çalışmalarında Bulgar'lardan araştırma yetkilileri Stefan Velikov ve Dz. Hakov yer aldılar. S. Velikov "Kemalist Devrim ve Bulgar Kamuoyu" konulu raporunda, Kemal Atatürk'ün askerî ataşe olarak Sofya'da bulunduğu sırada Bulgar ulusuna ve Bulgaristan'a karşı dostane tutumuna ve Bulgar kamuoyunun Kemalist devrime sağladığı desteğe ait ilgi uyandıran bilgiler sundu. Dz. Hakov'un raporu, alâka çeken ancak az incelenmiş olan Yakın Doğu'daki Türk - Arap ilişkilerinin gelişmesi devrine - bilhassa arapların, Türkiye'nin bu yalnızlık durumunun nasıl üstesinden geldiklerine ve XX. yüzyılın 60 ıncı yıllarında Türk - Arap ilişkilerinin düzelmesine -, hasredilmişti. Her iki rapor dinleyicilerin dikkatini çaktı ve canlı tartışmalara yer verdi.

Kongre'nin kapanışından sonra delegelere Konya bölgesinde bir gezi teptilendi. Delegeler Osmanlı devrinden kalma yeni arkeolojik kazıları ve kendi türlerinde tek olan anıtları yerinde gördüler.

Organizasyonu, dostluk ve karşılıklı saygıya yer vermesiyle Türk Tarih Kurumu'nun VIII. Kongresi, Türkolojinin son gerçekleştirdiklerini ortaya koymaya olanak sağladı ve çeşitli ülkelerin uzman türkologlarına yaratıcı bir ortamda görüşme imkânı verdi. Balkan tarihiyle ve Türkiye'nin geçmişiyle az çok alâkalı diğer ülkelerle ilgili bazı sorunların daha çok aydınlığa kavuşturulması bakımından, arşivlerden daha çok yararlanabilme olanağına, ve ilmi eserler değiş tokuşunun gerekliliğine duyulan lüzum bu defa da en çok belirtilen husus oldu.

